

MÜZEYYEN SENAR'IN HAYATI VE MÜZİKSEL ÇALIŞMALARI

Müzeyyen Senar's Life And Musical Studies

DOI NO: 10.36442/AMADER.2020.22

Serenat İSTANBULLU¹

Özet

Müzeyyen Senar, Türk musikisinin önemli bir icracısı olması yanında Cumhuriyet müzik tarihine tanıklık eden, klasik Türk muskisi bestecilerini iyi tanıyıp onlarla birlikte çalışan, dönemin popüler kültürü, gazino ve eğlence kültürü solistlerinden biri olması yanında birçok Türk muskisi eserini ilk kez seslendirip onlara can veren bir şahsiyettir. O'nun hayatı ve çalışmaları hakkında bilgi sahibi olmak bir anlamda Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulma aşaması, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye, dönemin radyo yayınları ve 1990'lı yıllara kadar uzanan Türkiye müzik kültüründen de belirli ölçüde haberdar olmayı sağlar. Senar, hem yüzlerce klasik Türk muskisi eserini yorumlayan bir solist; hem de mayalar, zeybekler ve türkülerdeki üstün icrasıyla da Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün de severek dinlediği bir yorumcudur.

Müzeyyen Senar hakkında Radi Dikici'nin yazmış olduğu kapsamlı iki kitapta Senar'ın hayatı, müzik çalışmaları ve anılarına yer verilmiştir. Türk müziği tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin en önemli solistlerinden biri olan Müzeyyen Senar hakkında ulaşılabilen kaynakların söz konusu kitaplar dışında genellikle medya dünyasından olması, ulaşılabilen bilgilerin medya kaynaklarında dağınık ve kısa kesitler halinde sunulmuş olması, yazılmış akademik yayınların azlığı ve sanatçının genellikle ismen zikredilmiş olması bu makalenin yazılmasını gerekli kılmıştır. Bu çalışmada Müzeyyen Senar hakkında edinilebilen çeşitli yazılı ve görsel kaynaklardan (kitap, tv programları, gazete bölümleri, biyografiler) müzik yaşamı önde tutulmak suretiyle bilgiler derlenmiştir.

Çalışma akademik yayınlar için özet niteliğinde bir kaynak oluşturma ve geniş kaynaklardan bilgiler içermesi yanında sanatçı hakkında eksik görülen akademik yayınlara bir katkı sağlama amaçlarını taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Müzeyyen Senar, Müzik, Türk Sanat Müziği, Radyo, Solist.

---

¹ Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Türk Muskisi Devlet Konservatuvarı serenatistanbullu@hotmail.com

Abstract

Müzeyyen Senar, besides being an important performer of Turkish music, is a person who witnessed the history of Turkish music and working with them to get to know the classical Turkish music composers. Her life and the process of establishment of a sense of the Republic of Turkey to have information about the work of the Second World War years in Turkey, radio broadcasts of the period and dating back to the 1990s from Turkey musical culture also allows you to become aware to a certain extent. Senar is a soloist who interprets the work of hundreds of classical Turkish music; as well as maya, zeybek and the Republic of Turkey's founder Mustafa Kemal Atatürk's superior execution in the song is the fondly listen to a commentator.

Radi Dikici's two comprehensive books have included Senar's life, music, and memoirs. Which is one of the most important soloists Müzeyyen Senar generally about the scarcity of resources that can be accessed from the media world and academic publications written in Turkish music history of the Republic of Turkey has necessitated this article. In this study, information was obtained from various written and visual sources (books, TV programs, newspaper sections, biographies) which can be obtained from Müzeyyen Senar by keeping music life ahead.

It is considered that the study constitutes a summary source for academic publications, contains information from a wide range of sources and contributes to the lack of academic publications about the artist.

Keywords: *Müzeyyen Senar, Music, Turkish Art Music, Radio, Soloist.*

Müzeyyen Senar'ın Ailesi, Müzikle Tanışması ve İlk Müzik Eğitimi

Müzeyyen Senar, Bursa'nın Pınarbaşı Köyü'nde dünyaya gelmiştir. Birçok kayıta doğum yılı 1919 yazmasına rağmen Senar'ın Radi Dikici'ye göndermiş olduğu mektupta *1334 (1918) Temmuz ayında doğmuş olduğunu belirtmiştir* (Dikici, 2017: 14-15). Babası Bursa-Çekirge'de kiraathane işleten 'Cerrah' lakaplı Mehmet Bey, aynı zamanda lakabına uygun olarak diş çekimi, sünnet ve ilaç yapma yoluyla hastalıkları tedavi etmek gibi işler yapardı. Annesi Zehra Hanım ise Bursa'nın Pınarbaşı Köyü'nde yaşayan; güzel sesiyle Kuran okuyup, keyifli ortamlarda gazel söyleyen, tef çalan bir hanımdı (Cumalı, 2013: 1). Geçim sıkıntısı nedeniyle İsmet ve Hilmi adlarındaki iki çocuğunu Zehra Hanım'ın, çocuğu olmayan kız kardeşine iyi şartlarda yaşaması ümidi ile verdiler. Evden ayrılan iki çocuğun ardından doğan kız çocuğuna babaannesi Hikmet adını verdi (Dikici, 2005: 23).

Bebeğin Nüfus kağıdını çıkarmak için Zehra Hanımın eniştesi Ziya Bey şehre gitti ama getirdiği nüfus kağıdında çocuğun adı ‘Hikmet’ değil ‘Müzeyyen’ yazıyordu. ‘Bu kız çocuğuna Hikmet adını yakıştıramadım’(Cumalı, 2013: 1) diyerek açıklamada bulunan enişte, Müzeyyen Senar’ın adını koymuş oldu. Müzeyyen Senar’ın doğumundan itibaren annesinin sesi ile büyümüş, Kuran-ı Kerim’in okunduğu ortamlar yanında şarkılar, türkülerin söylendiği eğlence ortamları ve merasimlerde sıkça yer almış olduğu anlaşılmaktadır.

Henüz altı yaşındayken katıldıkları düğünlerde özel toplantılarda ve hamam günlerinde annesiyle birlikte şarkılar söylemeye başladı (Hayatın Tanığı belgesel programı, 2012). Bir sabah uyandığında konuşurken kekeleyişini fark eden ailesi bunun nazardan olduğunu düşünse de kekemelik 10 yıl gibi uzun bir zaman devam etti. Bu olayın kendisi için üzüntülü ancak güdüleyici bir duruma dönüştüğünü belirten Senar konu ile ilgili olarak şunları belirtmiştir:

“Müthiş üzüntülüydüm. Konuşamamak beni kahrediyordu... Ancak bugün düşündüğümde, sanki Tanrı bana başka bir şey vermek için kekeme olmamı istemişti. Çünkü konuşamayınca şarkı söylemeye mecbur kalıyordum. Yeni bir usul geliştirmiştim. Artık anlatmak istediklerimi şarkı söyleyerek ifade etmeye başlamıştım. Yani sürekli şarkı söyleyen bir insan haline gelmişim. Bu, herhalde sesimin gürlüğüne ve kalitesine olumlu etki yapmış olmalıdır. Çünkü bazı heceleri çıkarmak için gırtlaktan farklı sesler çıkartmak durumunda kalıyordum. İşe iyi tarafından bakmak gerekirse, kekeme olmasaydım, belki bugünkü Müzeyyen Senar olamazdım” (Akın, 2012: 1).

11 yaşındayken hem babasının düzensiz hayatı hem de ekonomik sorunlar nedeniyle Zehra Hanım, kızı Müzeyyen’i de geride bırakarak evi terk eder. Müzeyyen annesinin gidişinin ardından babası ile birlikte Bursa Çekirge’de yaşayan babaannesinin evine taşınırlar. Burada mutlu olamayan Müzeyyen, babasının cebinden gizlice aldığı para ile İstanbul’a kaçtı. İstanbul’da kendisine yardımcı olan yardımsever bir kadın sayesinde annesini buldu. Annesi ile birlikte katıldığı toplantılarda şarkılar söylemeye devam etti (Hayatın Tanığı belgesel programı, 2012).

Annesi ile birlikte gittiği toplantılar arasında köşkte düzenlenen musiki gecelerinin Müzeyyen’in çok ilgisini çektiğini belirten Dikici şunları belirtmektedir:

“O gece, onlar musikiye başlayınca, dayanamayıp gelip kapının önüne oturuyor can kulağı ile dinliyordum. Hüzzam peşrevi ile başladılar sonra şarkılara girdiler. Söyledikleri şarkıların bir kısmını hiç duymamıştım. Ama benim çok iyi bildiğim, ‘Ey hüsn-ü cemal sen âleme darb-ı meselsin/Âşıkları aşüfte eden nazlı meleksin’ diye başlayınca ben de yavaş yavaş mırıldanıyordum. Ancak meyanına gelince dayanamamış olmalıyım ki, ‘Yoktur şu cihanda sana faik ne güzelsin’ aynen koro içerde nasıl söylüyorsa ben de onlar gibi yüksek sesle söylemeye başladım herhalde ve ‘Her sadre seza-var olacak gonca çiçeksin’ bitirdim. Sazlar birden durunca yakalanmamak için ayağa kalkmıştım ki eniştem “Sen ne arıyorsun burada?” diyerek azarladı. Ama arkasında Necati Bey göründü. ‘Ziya Bey, lütfen kızımızı bırakınız. Sesinde bir farklılık hissettim. Yaşı çok küçük, iki yıl sonra onu Üsküdar Musiki Cemiyeti’ne getirmenizi rica edeceğim,’ dedi. Ayrıca yıllar önce musikiden anlayan bir arkadaşının beni okul müsamesesinde dinlediği sırada aynı tavsiyeyi yaptığını sonradan öğrenmiştim. Çok geçmeden uzaktan akrabası olan bir hanımı buldu. O bana iki yıl boyunca anlayabildiğim kadarıyla biraz usul sonra makamları öğretmeye çalıştı. Ancak bir şey vardı ki, öğrettiği şarkıları anında kapıyordum. O bu noktada çok şaşırıyordu. Belirli makamlarda o dönemin en ünlü şarkılarını öğreniyordum. Bir geçtiğinde makamları hemen biliyordum. Bir defter edinmişim. Öğrendiğim şarkıları ona kaydediyor hocam gittikten sonra sürekli tekrar ediyordum” (2017: 16-17).

Profesyonel Müzik Eğitimi

1931 yılında Müzeyyen Senar’ın, dönemin ünlü bestekarları, saz üstadları ve musikişinaslarının toplandığı bir yer olan Üsküdar’da Türk musikisi eğitimi veren ‘Üsküdar musiki cemiyetine’ kayıt yapıldı ve burada Emin Ongan ve Necati Tokyay’dan usul, nota, makam öğrendi (Hürriyet Gazetesi, 2018).

Üsküdar Musiki Cemiyeti, “1918 yılında I. Ordu Baş Müfettişi Miralay Hacı Reşit Bey’in oğlu Ata Bey tarafından Anadolu Musiki Cemiyeti adı altında kurulmuş, 1919 yılında ise Darülfeyz-i Musiki Cemiyeti adını almıştır. 1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile birlikte adı Üsküdar Musiki Cemiyeti olarak değiştirilmiş ve varlığını 1934 yılına kadar sürdürmüştür. Türlü imkânsızlıklar nedeniyle çalışmalarını, topluluğu oluşturan üyelerin evlerinde devam ettirmiş, nihayet 1939 yılında Yeni Üsküdar Musiki Cemiyeti adını alarak hükmi şahsiyetine kavuşturulmuştur (Üsküdar Musiki Cemiyeti resmi sitesi).

Üsküdar Musiki Cemiyeti'nde nota, usul ve makam bilgisi öğrenen Senar, burada Emin Oğan ve Necati Tokyay ile tanışır. Aynı zamanda komşusu olan Necati Tokyay ile özel olarak da çalışarak musiki bilgisini oldukça geliştirir. İki değerli hocanın bu cemiyetteki eğitimini tamamladığı görüşü ile Şark Musiki Cemiyeti'ne yazdırılır (Dikici, 2005: 35-37).

Şark Musiki Cemiyeti önce Leon Hancıyan ve arkadaşları; Kemal Niyazi Seyhun, Enise Can, Foto Ferit İbrahim, Tanburi Atif ve Hanenede Zahide Hanım'ın da bulunduğu 14 kişi tarafından 1918'de kurulmuştu. Cemiyetin hocaları arasında Udi Nevres Bey, Sinekemani Nuri Bey, Kemal Niyazi Bey gibi ünlü üstadlar bulunuyordu (Sarı, 2007: 1).

Udi Hayriye Hanım ve Kemeçe üstadı olan Kemal Niyazi Seyhun Bey denetiminde Şark Musiki Cemiyeti'nde musiki eğitimine başlayan bu güçlü ses daha sonra Lemi Atlı, Selahattin Pınar, Mustafa Nafiz İrmak, Hafız Sadettin Kaynak, başta olmak üzere dönemin kıymetli üstatları ile çalıştı. Bu önemli isimler O'na dönemin sevilen şarkılarının yanında, kendi bestelerini de öğretip, yorumlattılar (Aksoy, 2016).

Müzeyyen Senar Şark musiki cemiyetindeki eğitimini anılarında şöyle anlatır:

“İlk gittiğim gün tabi ki artık epeyce eğitimliydim. Çok şeyler öğrenmiştim, repertuarım da oldukça genişlemişti. Başlangıçta nota okumayı çok iyi öğrenmem konusunda fikir birliğine varan hocalar, o zamanlar bana bir hayli sıkıcı gelse de günlerce bunun üzerinde durdular. Daha sonra usul dersleri verdiler ve makamların özelliklerini tekrarlattılar. Özellikle bana hocalık yapan Hayriye Örs Hanım ve Kemal Niyazi Bey'in yetişmemde çok büyük emekleri geçti. O sırada sanki fişkırmış gibi ortaya çıkan yeni eserleri tek tek geçiyorduk. Aradan bir yıl geçmişti ki, bir gün Hayriye Hanım ve Niyazi Bey, artık cemiyete gelmeme gerek olmadığını, eğitimime Kadıköy Altıyol'daki Hayriye Hanımın evinde devam edeceğimi söylediler” (Dikici, 2005: 36-37).

Radyoevi Yılları, Gazinolar ve İlk Plak

Hayriye Hanım'ın evinde yapılan musiki geceleri sayesinde birçok değerli besteci ile tanışma ve eserlerini söyleme şansı bulan Senar, bir arada olduğu tüm musikişinaslardan övgü dolu sözler almıştır. Dikici O'nun bu başarısını şu sözlerle anlatmaktadır:

“Saadettin Kaynak, Selahattin Pınar çok kere ilk bestelerini onunla geçmeyi istermiş. Özellikle Sadettin Kaynak...” (Söz ve Müzik Assolistler programı Dikici ile röportaj) İcra alanındaki üstün yeteneği ve eserlere olan hakimiyeti neticesinde, Hayriye Hanım ve Kemal Niyazi Bey bestekârlara da danıştıktan sonra onu Radyoevi’ne götürmüşlerdir (Dikici, 2005: 41).

İlk kez Perşembe günü yapılacak olan programa katılan Senar’ın radyoevinde sergilediği üstün icrası sonucu her Perşembe günü yarım saatlik program yapmasına karar verildi. Radyoya gidiş gelişlerinde; Safiye Ayla Hanım, Selma Hanım, Lale Belkis Hanım, Nimet Hanım, Fikret Rıza ve Feriha Hanım’la tanıştı. Radyo kadrosunun genişlemesiyle birlikte Sadi Hoşses, Muzaffer İlkar, Radife Erten, Dr. Necdet Bey, Celal Tokses, Tahsin Karakuş ve Dr. Mahir Kürklü ile birlikte çalıştı. 1933 yılı içinde radyo programlarına devam ettiği sırada radyoda türküler okuyan Tarsuslu Dr. Mahir Kürklü ile çalışarak maya ve türküler söyledi. 1934 yılında ilk taş plak kaydı yapılmış bu kayıta Nubar Bey keman; Hayriye Hanım, Yorgo Bey, ve Nevres Bey ud; Kemal Niyazi Bey ve Sotori Bey kemençe; Vecihe Hanım kanun çalmıştır. Ayrıca Yesari Asım Bey ile birlikte bir plâğı müşterek okumuşlardır (Dikici, 2005: 44).

“Müzeyyen Senar’ı radyo programında dinleyen, İstanbul’un en önemli müzikhollerinden biri olan 10.Yıl Belvü Gazinosu’nun sahibi ‘İbrahim Dervişzade’ 1933 yılının yaz sezonunun yıldızlar programına Müzeyyen Senar’ı da aldı. Müzeyyen Senar, sonraki yıllarda İstanbul’un başka ünlü gazinolarında da sahne aldı. Sahneye çıkmak için getirdiği ‘solo’ şartı ile Senar Türk gazino tarihinde solistlik müessesesini başlatan ilk sanatçı oldu” (biyografi.info). Senar ilk gazino deneyiminin ardından diğer gazino çalışmalarını şöyle aktarmıştır: “Belvü’den Mullen Ruj’a geçtim kış sezonunda. Fitaş’ın yerindeydi Mullen Ruj. Ardından Galatasaray’daki Londra Bar’a. Oradan da Taksim Panorama bahçesine. Gazinodan gazinoya geçiyor, ismim Türkiye’ye yayılıyordu” (Arpaçay, 1993: 15).

1935 yılında Ali Senar ile ilk evliliğini gerçekleştiren Müzeyyen Senar’ın bu evlilikten 1936 yılında oğlu Ergun Senar dünyaya gelmiştir. Ali Senar’ın kıskanç bir yapıda olması nedeniyle sanatçı, gazino programlarına ara verip radyo programlarını yoğunlaştırmıştır (Dikici, 2005: 61-94).

Atatürk ile Tanışması

Müzeyyen Senar henüz 18 yaşındayken Atatürk ile tanışması ve ilk kez şarkı söylemesini Savaş Ay ile yaptığı röportajda şöyle anlatır:

“Maestrom Nubar Tekyay Bey, bir gün evimize geldi. 1936 yılı Aralık ayıydı. Çok heyecanlıydı. “Hadi kızım, çabuk hazırlan saraya gidiyoruz” dedi. Şaşırdım. İçimden “Ne sarayı, ne işimiz var saraylarda?” diye geçirdim. Yine de olabildiğince düzgün giyinip hazırlandım. Eşim Ali Bey’i de alarak kapıdaki büyük otomobile bindik ve Dolmabahçe Sarayı’na yola koyulduk.

Saraya vardığımızda bir yaver bizi aldı ve büyük salona götürdü. Yaverle tam karşısına geldiğimde yaver, “Müzeyyen Senar Hanım huzurlarınızda” dedi. “Beyefendi de kocası” diye ekledi. Atatürk “Öyle mi? Pek güzel. Gel bakalım hanım kızım. Otur şöyle yanıma” dedi. Sağ tarafına bir sandalye çektiler. Çekine çekine sandalyenin ucuna iliştim. Heyecanımı anlamış olacak ki, “Otur bakalım. Çekinme. Eğer böyle yaparsan o güzel sesini nasıl dinleriz” diye ekledi. Hem de nasıl. Yüzüme dönüp baktığında “Aaa! Bu saçlarının hali ne?” deyip yavere işaret etti. Kulağına fısıldadı. Yaver “Lütfen beni takip ediniz Müzeyyen Hanım” dedi. Salondan çıkıp siyah berberlerle kaplı büyük bir banyoya geldim. Birden korkuya kapıldım. Yaver, “Merak etmeyin efendim, berberimiz sadece sizin saçınızı ve eşinizin bıyığını kesecek” dedi. Sonradan öğrendiğime göre, Atatürk benim enseme topladığım saçlarımı beğenmemişti ve modern bir görünüm almam için saçlarımı kestirmek istemişti. Nitekim berber saçlarımı alağarson kesti. Birden görünümüm değişmişti. Ali de bıyıklarını kaybetti. Biraz sonra huzura gittiğimizde “İşte şimdi mükemmel oldu. Ver bakalım şu koltuğunun altındaki defteri. Herhalde şarkı defteridir değil mi?” diye sordu. Defteri kendilerine uzattım. Bu konuşmaları masada bize yakın olanlar aynen duyuyorlardı. Salih Bozok’la, Kılıç Ali benim yanı başımdaydılar.

Sonra bana döndü, imtihanların en büyüğü hem de. Tatyos Efendi’nin hicazkâr şarkısını seçmişti: Mâni oluyor halimi tâkrirre hicâbım / Üzme yetişir üzme firâkınla harabım’ı istedi. Bitince Atatürk herkesin duyabileceği bir sesle “Bu ne güzel ses. Hadi bakalım durma, devam bakalım, dedi” (Ay, 2015: 11).

Müzeyyen Senar bu anısını 8 Ocak 1993 Cuma günü Milliyet Gazetesinde verdiği röportajda da aktarmıştır (Milliyet Gazetesi, 1993: 15).

Senar’ın Atatürk ile ikinci karşılaşması Bursa’da olur ve ilk dansa davetini Atatürk’ten alır. Belediye sarayında gerçekleştirilen

gecede Atatürk'le dans eden Senar, dans etmeyi bilmediği için epey zorlanır. Bunu fark eden Atatürk bir süre sonra kendisini yerine götürüp oturtturur. Üçüncü görüşmeleri ise yine Bursa'da Ege Vapuru'nda olmuştur. Senar, kendisinden sık sık "Cana Rakibi Handan Edersin" şarkısını istediğini belirtmektedir (Söz ve Müzik Assolistler programı 2015). Senar, Atatürk'ün huzurunda şarkı söylemek için ilki Dolmabahçe Sarayı, sonuncusu 1938 yılında Savarona Yatı'nda olmak üzere dört kez daha çağrılır (Dikici, 2015: 79).

Ankara Radyosu

Müzeyyen Senar, Ankara Radyosu'nun açılışını şöyle aktarır: 1938 yılında İstanbul Postanesi'ndeki grubumuz, olduğu gibi Ankara'ya Radyo'yu açmaya geldi. Ali Poyraz hocamız her gün 9'da alırdı, memur gibi girerdik, saat 5'te çıkardık. Çarşamba günleri Ruşen Kam edebiyat dersine gelirdi. Perşembe günleri de türküleri geçmek için Kemal Bey gelirdi. Yani İstanbul Postanesi'nden sonra Ankara Radyosu bize üniversitemizi okuttu (Açık Radyo Açık Dergi Röportajı 2005). Ankara Radyosu'nun açılışı ve Ankara'da devam eden eğitimi bir yandan da mutsuz giden evliliğinden bir tür kaçıştır. 1939 yılında Ali Senar'dan ayrılır (Dikici, 2005: 91).

Ankara radyosunda çalıştığı yıllarda II. Dünya Savaşı'nın en şiddetli günleri yaşanmaktadır. Halkın moralini yüksek tutmak için tek haber kaynağı olan radyolarda müzik programları artırıldığı için Senar haftada iki gün program yapmakta ayrıca başka sanatçılarla da müşterek programlara katılmaktadır (Dikici, 2005: 95). Radyo programlarının etkisi ile ismi radyonun yayıldığı her yere yayılmıştır. Bu sırada Ercüment Işıl ile evlenmiştir.

Sahne Hayatı

1941 yılında Ankara Radyosu'ndan ayrılıp İstanbul'da dönemin en seçkin gazinolarından olan Kristal Gazinosu'nda sahne almaya başladı. İstanbul sahnelerinde Müzeyyen Senar adı hızla yeniden dolaşmaya başlayıp dönemin en gözde ses sanatçısı olarak ünlendi. "Yine aynı dönemde birçok besteci yeni eserlerini getirir ve ilk defa Müzeyyen Senar'la geçerler. Her programda okuduğu yeni bir eser hemen dillerde dolaşmaya başlar. O zaman da bunları plak haline getirmesi kaçınılmaz olur. Diğer taraftan Saadettin Kaynak tarafından

bestelenen; Müzeyyen Senar ve Münir Nurettin'in okuduğu şarkılarla gösterime giren 'Leyla ve Mecnun filminin büyük iş yapması üzerine, yeni mısır filmlerini ithal eden işletmeciler, Sadettin Kaynak'a filmlerin sözlü şarkıları için de sipariş verdiler" (Dikici, 2005: 114).

"'Leyla ile Mecnun', 'Selahaddin Eyyubi ve Boz Aslan', 'Binbirinci Gece', 'Harunürreşid'in Gözdesi' gibi filmler de Senar'ın sesinden şarkılarıyla ünleniyor. 'Kerem ile Aslı' filminin başrolünde ise Müzeyyen Senar Işıl adıyla" yer alıyordu (Maro, 2015).

Radyo ve gazino yıllarında yayılan şöhreti, Türkiye ve yurtdışı konserleri yanında, Senar'ın evi, sanatçıların, müzisyenlerin, şair ve yazarların, iş adamlarının uğrak yeri oldu. Müdavimlerden biri Çallı İbrahim diğeri ise Neyzen Tevfik'tir (Akın, 2012) .

Maksim gazinosu, İzmir fuarları, Çakır gazinosu, Mullen Ruj (İstanbul) Gazinosu, çeşitli matinerler, tepebaşı gazinosu, Novotni Gazinosundaki programlarında Müzeyyen Senar Şerif İçli, Lem'i Atlı, Şükrü Tunar, Kadri Şençalar gibi isimlerin bestelerini okuyor. Onlarla birlikte sık sık bir araya gelip çalışmalar yapıyordu. Ercüment Işıl ile olan evliliğinden 1944 yılında oğlu Ömer Işıl ve 1947 yılında ise kızı Feraye Işıl dünyaya geldi. Senar'ın Ercüment Işıl ile evliliği 1950 yılında sona erdi (Dikici, 2005: 95-15).

1947 yılında bir ilki gerçekleştirerek, ilk yurtdışı konserini Paris'te verdi. Lido'da verilen konser, Türk basınında büyük yankı buldu ve yurda dönüşünde büyük bir coşkuya karşılındı (www.biyografya.com).

Türk musikisi kurallarının geçerli olduğu o dönemin gazinolarında, kendine özgü kuralları ile solistlik müessesesini ilk kez Müzeyyen Senar başlatmıştır. Bununla birlikte diğer solistlerden farklı olarak Senar, önceden hazırlanmış bir repertuarla program yerine gecenin akışı seyirci tepkisi ve kendisi nasıl hissederse o yönde programlar gerçekleştirmeyi tercih etmiştir. Gazinoya bütün sanatçılar ve müzisyenlerden önce gelip sahneye hazırlanarak, iş disiplini ile diğer şarkıcılara örnek olmuştur (Hayatın tanığı belgesel programı, 2012). Senar'ın saz ekibi Dikici'nin çalışmasında (2005) uzun zaman Kadri ve İsmail Şençalar, Şerif İçli, Şükrü Tunar, Hakkı Derman ve Selahattin Pınar gibi isimler olarak zikredilmektedir. Senar, saz arkadaşları ile çeşitli illerde turneler, daha sonraki yıllarda çok sayıda yurtdışı konserleri vermiştir. Farklı isimlerle de gerçekleştirdiği konserlerle Senar'ın ünü Türkiye sınırları ile kalmayıp Mısır, İran, Lübnan, Avrupa ve Amerika'ya kadar yayılmıştır.

“Çağrılı ve davetli olarak Anadolu’nun neredeyse bütün illerini dolaştı. 1970’li yılların başlarına kadar sahnelerin başyıldızı hep O oldu. Önceleri doldurduğu taş plaklar, daha sonra long play, kaset ve CD’ler satış rekorları kırdı. Radyo ve daha sonra birçok TV programına katılır. 1970’li yıllarda başladığı Amerika konserleri onun için hep özeldir” (Dikici, 2015: 79).

Kablolu mikrofonu ilk kullanan, saz heyetinin kıyafetlerini düzenleyen Senar, hiç durmaksızın çalışır. Benzersiz sesi ve tavrıyla Türk sanat müziğinin başta gelen solistlerindedir. “Ben şarkıyı söylemiyorum, güfteyi anlatıyorum” diyerek Şerif İçli’nin deyişiyle şarkılara ruhunu verir. Genç sanatçılara da el veren Senar, Zeki Müren’in; daha sonra da Bülent Ersoy’un yetişmesine katkıda bulunur (Aygündüz, 2018).

1948 yılında henüz 17 yaşında olan Zeki Müren ile Bursa’da bir yemekte tanışılır. Yemek bitiminde Zeki Müren kendisine dinletilir ve Senar delikanlının sesini ve yorumunu çok etkileyici bulur. 1950 yılından itibaren Güzel Sanatlar akademisinde okuyan Zeki Müren her Cumartesi günü Müzeyyen Senar’ın evine geliyor, birlikte çalışıyor yeni eserler geçiyorlardı. Senar bir yandan O’nun yetişmesine yardım ederken diğer yandan topluma tanıtmak için elinden geleni yapıyordu (Dikici, 2005: 161-166). Gazino çalışmaları, plak kayıtları, Anadolu turneleri, Amerika konserleri arasında geçirdiği yıllar içinde; başta Zeki Müren olmak üzere birçok ses sanatçısının elinden tuttu, desteğini, tecrübelerini paylaştı (Maro, 2015).

Çetin (2012); Müzeyyen Senar’ın üçüncü evliliğini şöyle aktarır: “Evliliklerinden yana şansı yaver gitmeyen Müzeyyen Senar’a, günün birinde, kendisini sahnelerde görüp çok beğenen, Ankara’daki Suudi Arabistan Büyükelçisi Tevfik Hamza aşık olur. Çok tereddüt eder. Ama sonunda 1953’de bu büyükelçiyle evlenir ve sahneleri bırakır. Diğer diplomat eşlerinin ‘ şarkıcıdan sefire olmaz’ sözleri, hor görmeleri, O’nu çok üzer. Bunlarla birlikte basın da çok üzerlerine gelmesi, hoş olmayan yazılar yazmaları, Suudi Arabistan Elçiliğini telefon bombardımanına tutmaları bardağı taşıran son damla olur ve bu evlilikte basın aşırı baskıları sonucu biter ve Müzeyyen Senar yeniden sahnelere döner.”

Senar şarkılarını yorumlama konusundaki hissiyatını aktarırken; “Bestekârları besleyen genellikle aşktır. Bunu daha önce de zikrettiğim gibi, fiziki aşkla karıştırmamak gerekir. Genellikle bir kişinin diğerine yüce bir duygu ile bağlanması şeklinde anlamak daha

doğrudur. Kavuşmak söz konusu değildir. Buna ben çok muhatap olduğum için iyi biliyorum. Benim için bestelenen birçok şarkıda bu yüce duyguları hemen sezme mümkündür” der (Dikici, 2005: 168).

O yıllardaki hayranlarından biri de Vehbi Koç'tur. 'Gazinoya sizi dinlemeye gelmem imkânsız, taş plaklarda dinlemek de yetersiz kalıyor, haftada bir akşam beni yemeğe çağırın' diye rica eden Koç'u kıramaz ve her hafta ona Pandelli lokantasında konserler verir. (Oğur, 2015). 1965-68 yılları arasında kış aylarının çok önemli kısmında Amerika'dadır. Eylül aylarında İzmir'de, Kasım ayından itibaren Amerika seyahatleri dışında Uludağ'daki evinde kalırdı. Yaz aylarını İstanbul'da geçiren Senar Anadolu turnelerini de ihmal etmedi. (Dikici, 2005: 277).

“1983'e kadar gazino programlarını sürdürdü. Sonrası daha çok özel gecelerde verilen konserler oldu. En büyük keyiflerinden biri denizdi. Perihan Altındağ'ların, Hamiyet Yüceses'lerin, Safiye Ayla'ların ağırlandığı teknesinde sazlı sözlü günler geçirdi. 1996'da İzmir'e taşındı” (Maro, 2015).

TRT'nin renkli yayına geçtikten sonra yaptığı ilk solo program 1985 yılında TRT 2'de yayınlanmıştır. Canlı olarak yayınlanan programda Senar 12 şarkı okur. 2002 yılına kadar TRT'nin birçok programına katılan Senar, Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında veya Atatürk için 10 Kasım'da yapılan programlarda da konuk olur (Dikici, 2005: 308-309).

1998 yılında Sezen Aksu, Ajda Pekkan, Tarkan, Nilüfer gibi ünlü sanatçıların Müzeyyen Senar'la düet yaptığı 'Müzeyyen Senar ile Bir Ömre Bedel' albümü yayınlandı (Maro, 2015). Günümüzde halen sık sık yer verilen bu albüm haftalar boyunca müzik listelerinin başında yer alarak Müzeyyen Senar sevgisinin yıllar sonra da büyük bir coşkuyla devam ettiğinin göstergesi oldu.

1998 yılında Sabah Gazetesi'nde bu albüme şöyle bir yorum yapıldı. Müzeyyen Senar, “Zeki Müren dahil çok sayıda sanatçıyı yetiştirdi, ünlü etti, Türk musikisinde tarzı ile, sesi ile, ciddiyeti ayrı bir “ekol” oluşturdu. Usul, adab bilir. Geçen yıllara ve de değişen şartlara ve alışkanlıklara rağmen, “Müzeyyen Senar imajını” ve sesini koruyor” (Kardüz, 1998: 11).

10 Haziran 2004 günü Harbiye Açık hava Tiyatrosu, Cemil Topuzlu sahnesinde “Müzeyyen Senar 70. Yıl Sanat Gecesi” düzenlenir. 5 bin kişinin tiyatro salonunun doldurduğu gecenin üçüncü bölümünde Senar sahne aldı (Dikici, 2015: 343-349).

Ses Alanı ve Yorumculuğu

Senar'ın, kablolu mikrofonu ilk kullanan solist olması yanında zaman zaman mikrofon kullanmaya gerek duymadan sahne performansları sergilediği, ara vermeden saatlerce programlarını devam ettirdiği bilinmektedir. Geniş bir ses alanına sahip olan sanatçının nefes ile ilgili performanslarının da oldukça başarılı olduğu gözlemlenir. Müzeyyen Senar'ın ses alanına yönelik yapmış olduğumuz değerlendirmede sanatçının yüksek ve lirik karakterde Alto ses alanını sanat müziği üslubunu bozmadan tam anlamıyla kullanabildiği görülmektedir. Ses koyuluğu şarkının karakterine göre lirik ya da dramatik özellikler gösterir. 2 oktavdan fazla ses genişliğine sahip olan Senar'ın gençlik yıllarının ardından larenks yapısı oturduktan sonra temel ses renginin ve genişliğinin daha belirginleştiği gözlemlenir. İlk taş plaklarında ses alanının daha ince olduğu; yaşı ilerledikçe ise kalın bir ses alanına evrildiği görülmektedir. Ses genişliğinin, ilk plak çalışmasından son albümüne kadar;

aralıklarında olduğu görülür. Sanatçının artikülasyonunun, ilerleyen yaşlarında dahi oldukça belirgin olduğu ancak yaşı ilerledikçe ses alanında özellikle tiz seslerde bir miktar daralmanın olduğu tespit edilmiştir. Senar'ın düzenli ve disiplinli çalışma hayatı, ses ve solfej eğitiminin usta eller tarafından yönlendirilmiş olması da sesini korumasında etken olmuştur. Şarkıları gerek solfejden gerekse kulaktan alarak çok kısa zamanda öğrendiği kendi ifadelerinde yer almaktadır. Yorumculuk becerisinin, yine birlikte çalıştığı usta müzisyenler sayesinde hızla geliştiği, kendi deneyim ve yeteneğini de katarak klasik üslupta yüzlerce şarkıyı yorumladığı görülmektedir. Onlarca besteyi ilk kez yorumlayan kişi olan Senar, üstün becerisiyle birçok solist için model niteliğinde bir yorumcudur.

Devlet Sanatçılığı

1998 yılında Müzeyyen Senar'a devlet sanatçılığı unvanı verilmiştir. Ancak Müzeyyen Senar bu unvanı reddetmiştir (Hürriyet Gazetesi, 1998).

Müzeyyen Senar'ın Albümleri

- 1970 – Son Veda
1976 – Gelse O Şuh Meclise
1978 – Çilingir Sofrası 1978
1979 – Şarap Gibi
1979 – Güller Arasında
1983 – Gelse O Şuh Meclise 2
1986 – Bilmem ki Sefa
1988 – Yine Bir Sızı Var İçimde
1988 – Ayrıldı Gönül
1988 – Söyleyin Güneşe
1989 – Çilingir Sofrası 1989
1990 – Çilingir Sofrası 1990
1990 – Günay Sanat Geceleri
1991 – Nostalji
1991 – Müzeyyen Senar'la Faslı Muhabbet
1995 – Meşk
1995 – Akşam Oldu Hüzünlendim Ben Yine
1998 – Müzeyyen Senar ile Bir Ömre Bedel
2001- En Son Okuduklarım
2001 – Gül Yüzlülerin Şevkine Gel
2004 – Bir Bahar Akşamı
2004 – Efsane Sesler Arşiv Serisi
2006 - Ben Seni Unutmak İçin Sevmedim
2006 – Son Aşkımı Canlandıran
2006 – Müzeyyen Senar Odeon Yılları
2007 – Atatürk'ün Sevdiği Şarkılar
2008 – Odeon Yılları 2
2008 – İkinci Dubleden Sonra (Sabah Gazetesi, 2018).

Hastalık Yılları ve Vefatı

26 Eylül 2006 tarihinde İzmir'de beyin enfarktüsü geçirdiği ve vücudunun sol tarafının felç olduğu açıklandı. Beynindeki kan pıhtılaşması yüzünden felç olan sanatçı 2007'de İstanbul'daki Darüşşafaka'da Rehabilitasyon Merkezi'nde Nisan ayı başına kadar tedavi gördü. 24 Şubat 2008'de kızı Feraye, annesi Müzeyyen Senar'ın sesini kaybettiğini açıkladı (Türkiye Gazetesi, 2015). Müzeyyen Senar, İzmir' de zatürre teşhisiyle tedavi gördüğü Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi'nde 97 yaşında hayatını kaybetti (*Müzeyyen Senar vefat etti*, Milliyet, 08.02.2015).

8 Şubat 2015 günü vefat eden Müzeyyen Senar'ın vasiyeti üzerine mezarı başında Tatyos Efendi'nin, Senar'ın en sevdiği makam olan kürdilhicazkar bestesi “Ehli aşkın neşvegahı kuşe-i meyhanedir” şarkısı çalındı (Aygündüz, 2018). 30 Ekim 2009'da öğrencisi Bülent Ersoy tarafından anısına Müzeyyen Senar'ın sanat yaşamından fotoğrafların yer aldığı “Cumhuriyetin Divası: Müzeyyen Senar” sergisi açıldı (*Müzeyyen Senar neden öldü? Müzeyyen Senar kimdir?*, Türkiye, 08. 02. 2015).

SONUÇ

Müzeyyen Senar; yaşadığı döneme ait birtakım müziksel yenilikleri ilk kez uygulayan kişi olma, geleneksel sahne adabını değiştirerek birçok ilke imza atma, yazılmış onlarca besteyi ilk kez seslendirmiş olma özellikleriyle ve renkli sanat yaşamıyla öncü niteliklere sahip örnek bir solisttir. Senar, Klasik Türk Müziği başta olmak üzere, halk müziği eserleri ve sanat yaşamının son dönemlerinde zamanın popüler müzik örneklerini seslendirmiştir. Sanatçının uzun sanat yaşamı ve çalışmaları sayesinde, Cumhuriyet dönemi Türk musikisi örneklerinin, radyo yayınlarının, televizyon programlarının ve gazino dinlencelerinin bir anlamda Müzeyyen Senar sesi ile kulaklarda kaldığını söylemek yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- Açık Radyo Açık Dergi Röportajı (2005). Açık Radyo'da Açık Dergi programında Radi Dikici ile röportaj. 20 Temmuz 2005.
- Akın, D. (2012). *Müzeyyen Senar: Kekeme Bülbül...* 25 Haziran 2012 (*Radi Dikici'den alıntı Müzeyyen Senar efsanesi 2017*) Erişim Tarihi: 12 Kasım 2018 <http://t24.com.tr/yazarlar/dogan-akin/muzeyyen-senar-kekeme-bulbul,5301>
- Aksoy, N. B. (2016) *Müzeyyen Senar'ın Ardından*, 8 Şubat 2016 tarihli yazısı <https://listelist.com/muzeyyen-senar-ardından/> er. Tar 19.11.2018
- Arpaçay E. (1993). *Akşam Oldu Hüzünlendim Ben Yine*, 8 Ocak 1993 Cuma günü Milliyet Gazetesi röportajı s.15

- Ay, S. (2015). *Gel Bakalım Hanım Kızım Otur Şöyle Yanıma* Sabah Gazetesi röportajı 9.2.2015 Erişim Tarihi: 1 Kasım 2018 <https://www.sabah.com.tr/kultur-sanat/2015/02/09/gel-bakalim-hanim-kizim-otur-soyle-yanima>
- Aygündüz, F. (2018) *Benzemez Kimse Sana...* Milliyet sanat, Temmuz sayısı.
- Cumalı, S. (2013). *Ben Kimselere Vurulmadım, Adamlar Bana Aşık Oldu*, 01 Eylül 2013 tarihli Posta Karnaval eki. Erişim Tarihi: 07 Kasım 2018, <http://www.posta.com.tr/ben-kimselere-vurulmadim-adamlar-bana-asik-oldu-192840>
- Çetin, B. (2012). *Cumhuriyet Musikisinin Divası: Müzeyyen Senar*, Erişim Tarihi: 11 Kasım 2018 <http://www.turizmhaberleri.com/koseyazisi.asp?ID=1861>
- Dikici R. (2005) *Cumhuriyet'in Divası müzeyyen Senar*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Dikici, R. (2015). *Cumhuriyetin Divası Müzeyyen Senar*, Yunus emre enstitüsü Tr Dil Kültür ve Edebiyat Dergisi Mayıs Haziran Sayı:2 s.79.
- Dikici, R. (2017). *Müzeyyen Senar Efsanesi*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- Hayatın Tanığı Belgesel Programı (2012). Müzeyyen Senar. 27.10.2012 tarihli program, CNN Türk. Erişim Tarihi:10 Kasım 2018 <https://www.cnnturk.com/video/2012/12/26/programlar/hayatintanigi/hayatintanigi/2012-10-27t2200/index.html>
- Hürriyet Gazetesi (2018) *Müzeyyen Senar'ın 100. Yaş Günü için Google'dan sürpriz doodle! Müzeyyen Senar kimdir?* 16.07.2018 tarihli haber, Erişim Tarihi: 7 Kasım 2018 <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/muzeyyen-senarin-100-yas-gunu-googleda-boyle-kutlandi-iste-muzeyyen-senarin-hayati-40898112>
- Hürriyet Gazetesi (1998) *Çankaya'da Buruk Tören*, 13.12.1998 tarihli haber, Erişim Tarihi: 19.06.2019 <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/cankaya-da-buruk-toren-39052655>
- <https://www.biyografya.com/biyografi/13755> Erişim Tarihi: 11 Kasım 2018

- Kardüz A. R. (1998). *Müzeyyen Senar*, Sabah gazetesi haberi 13.06.1998 s. 11
- Maro, A. (2015) *Cumhuriyet'in En Esaslı Sesi: Müzeyyen Senar*, Milliyet Sanat 09 Şubat 2015 Erişim Tarihi: 1 Kasım 2018 <http://www.milliyetsanat.com/haberler/muzik/cumhuriyet-in-en-esasli-sesi-muzeyyen-senar/4908>
- Milliyet Gazetesi Arşivi.1993, 8 Ocak 1993 tarihli haber s.15 <http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/Ara.aspx?araKelime=m%C3%BCzeyyen%20senar%20ak%C5%9Fam%20oldu%20h%C3%BCz%C3%BCnlendim%20ben%20yine&isAdv=false> Erişim tar: 9.11.2018
- Milliyet Gazetesi, (2015). *Müzeyyen Senar Vefat Etti* 08.02.2015 tarihli haber, Erişim Tarihi: 1 Kasım 2018 <http://www.milliyet.com.tr/muzeyyen-senar-vefat-etti-gundem-2010375/>
- Müzeyyen Senar Biyografisi Erişim Tarihi: 9 Kasım 2018 www.biyografi.info/kisi/muzeyyen-senar
- Oğur, Y. (2015). *Cumhuriyet'in Divası Müzeyyen Senar'ın Bilinmeyen Yönleri*, 09 Şubat 2015 Türkiye gazetesi haberi <http://www.ih.com.tr/haber-cumhuriyetin-divasi-muzeyyen-senarin-bilinmeyen-yonleri-436991/> Erişim Tarihi: 11.11.2018
- Sabah Gazetesi (2018) *Müzeyyen Senar'a Google'dan hediye!* Erişim Tarihi: 8 Kasım 2018 www.sabah.com.tr/magazin/2018/07/16/muzeyyen-senar-kimdir
- Sabah Gazetesi (2018). *Müzeyyen Senar Kimdir?* 16 Temmuz.2018 tarihli yazı, Erişim Tarihi: 19 Kasım 2018 <https://www.sabah.com.tr/magazin/2018/07/16/muzeyyen-senar-kimdir>
- Sarı, A. (2007) *Şark Musiki Cemiyeti GTSM Dernek/Cemiyetlerinde İlk Şef ve Yaşanımlar*, Musiki Dergisi, Erişim Tarihi: 8 Kasım 2018 <http://www.musikidergisi.net>
- Söz ve Müzik Assolistler Programı (2015) Radi Dikici ile röportaj NTV belgesel programı Erişim Tarihi: 9 Kasım 2018 <https://www.ntv.com.tr/sanat/cumhuriyetin-tek-divasi,B51VjcKgtEO3srugPxNZOQ>

- Türkiye Gazetesi, (2015). *Müzeyyen Senar Neden Öldü? Müzeyyen Senar Kimdir?* 08 Şubat 2015 tarihli haber, Erişim Tarihi: 11 Kasım 2018
<http://www.turkiyegazetesi.com.tr/editorunsectikleri/232562.aspx>
- Üsküdar Musiki Cemiyeti (t.y). *Üsküdar ve Emin Ongan Üsküdar Musiki Cemiyeti tarihçesi*, Erişim Tarihi: 7 Kasım 2018
www.uskudarmusikicemiyeti.com/tarihce.